

احراز مقام توسعه یا تضییق، به مثابه یک اصل پیشینی تفسیری

محمدحسن احمدی^۱

چکیده

تفسیر قرآن در دوره معاصر، از نظر روش نیازمند واکاوی و قاعده‌مندسازی است. شناخت مقام بیان گزارش، یکی از مباحث پیشینی و از پیش شرط‌های اساسی در ورود به حوزه فهم متون دینی است. از این رو، در پی جویی از قواعد تفسیری پیشینی، تشخیص اینکه آیه خاصی از قرآن در مقام توسعه یا تضییق موضوع خود است، اهمیت بسزایی در پی‌ریزی طرح‌واره تفسیر یک آیه دارد. به‌عنوان نمونه قرآنی، در آیه «فَأَنْكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ» (نسا، ۳) یا «لَا تُحِلُّوا شَعَائِرَ اللَّهِ» (مانده، ۲) مبتنی بر رویکرد تضییق، در اولی ناظر به تحدید به حداکثر رباع و در دومی، ناظر به التزام به محرّمات و مبتنی بر رویکرد توسعه در آیه اول، ناظر به جواز به بیش از یک و در آیه دوم، ناظر به توسعه جواز شرعی به احکام امضایی است. به هر حال باید پذیرفت که توجه به ماهیت تضییقی یا توسعه‌ای و تأسیس آن، به‌عنوان یک اصل تفسیری، قطعاً می‌تواند یکی از اصول در حوزه روش‌شناسی تفسیر پیشرفت‌شناخت باشد.

واژگان کلیدی: تفسیر قرآن، مقام بیان، توسعه، تضییق، تفسیر پیشرفت‌شناخت.

^۱ عضو هیئت علمی دانشگاه پردیس فارابی دانشگاه تهران.